

Bronzen gietsels

De regels van de kunst

Een bronzen beeld wordt doorgaans in meerdere exemplaren gegoten. Tot en met een editie van twaalf exemplaren spreekt men van een 'origineel kunstwerk', terwijl men het bij een editie die groter is over 'multiples' heeft. De hand of betrokkenheid van de kunstenaar heeft hier zelfs niets mee te maken. Meer nog: van bijvoorbeeld Rodin worden zelfs nu, 100 jaar na zijn overlijden, nog eerste originelen gegoten. Om ons wegwijs te maken in de wereld van het bronsgieten met al haar subtiliteiten, richten we ons tot Derek Biront en Geert Norga. De eerste is metaalrestaurator gespecialiseerd in bronzen sculpturen. De tweede staat aan het hoofd van kunstgieterij Art Casting, waar onder meer Jan Fabre, Mark Manders, Kendell Geers en David Altmejd hun werken laten uitvoeren.

TEKST: LIESBETH LANGOUCHE

Wat is een origineel bronzen kunstwerk?

Wanneer een beeldhouwer een werk maakt, doet hij dat bijvoorbeeld in hout, klei of plaaster. Van dat unieke kunstwerk kan vervolgens een bronzen versie gemaakt worden. Dat wordt doorgaans gedaan middels de verloren-wastechniek, die toelaat om van dat éne model meerdere afgietsels te maken. Toch geldt dat enkel de acht eerste afgietsels als origineel beschouwd worden. Derek Biront: "Naast die acht kun je er nog vier extra hebben, de zogenaamde 'épreuves d'artiste of 'artist proof's'. Die zijn eigendom van de kunstenaar en zijn in principe niet bedoeld om commercieel verhandeld te worden, hoewel hij ze wel mag verkopen als hij wil. Zowel die eerste acht als die vier épreuves worden als origineel beschouwd, en in de praktijk is er voor bronzen beelden geen echt verschil met de andere exemplaren, behalve de nummering. De 'originele stukken' worden Arabisch genummerd van 1 tot 8 en de épreuves d'artiste met Romeinse cijfers (EA I-IV)."

Geert Norga: "Sommige kunstenaars zien deze épreuves d'artiste als de eerste probeersels: om te kijken hoe zijn werk er in brons uitziet. Ook kunnen ze dienen om de patines bij te werken. Maar de term is in feite uitgehold, want ik zie kunstenaars soms meteen met de 1/8 beginnen. En qua verschil tussen de diverse exemplaren kan ik zeggen dat geen enkel bronzen beeld 100% identiek is. Het bronsgieten is immers een ambachtelijk, manueel proces, ofschoon een buitenstaander het verschil nooit zal zien."

Sinds wanneer bestaan er regels op het gieten van bronzen beelden?

Derek Biront: "In de 19e eeuw was het een gangbare praktijk geworden om zogenaamde edities uit te geven van bestaande sculpturen. Vaak waren dit 18e-eeuwse of antieke beelden waarop geen auteursrecht van toepassing was (het auteursrecht deed in 1793 zijn intrede in Frankrijk,

Om het ongebreidelde reproduceren aan banden te leggen en hun werk te beschermen, maakten de kunstenaars vanaf het einde van de 19e eeuw afspraken met hun gieterijen om gelimiteerde reeksen te maken.

wanneer de weduwen van kunstenaars het reproductierecht kregen tot tien jaar na het overlijden van hun echtgenoot, n.v.d.r.). Later sloten bronsgieterijen overeenkomsten met beeldhouwers om hun modellen te reproduceren. Zo goot men eindeloos veel beelden, maar deze edities waren doorgaans niet genummerd of voorzien van documenten die op enige wijze de authenticiteit

linkerpagina

Stempels op een kunstwerk van Kendell Geers. Van links naar rechts de stempel van de kunstenaar en van de gieterij. Hier betreft het het laatste exemplaar uit een reeks van acht.

links

Stempels op een kunstwerk van Evert den Hartog. Van links naar rechts de stempel van de kunstenaar en van de gieterij. Hier betreft het de eerste van vier épreuves d'artiste.

boven
Auguste Rodin, 'Châtiments', ontwerp 1906, uitvoering 2016. Brons, 30,5 x 18,8 x 19,4 cm. © Agence photographique du musée Rodin - Pauline Hisbacq. Speciaal voor de herdenking dat het dit jaar 100 jaar geleden is dat Rodin stierf, bracht het Musée Rodin drie sculpturen uit die nog nooit in brons gegoten waren. En deze herfst zullen er nog eens twee nieuwe uitgegeven worden. Deze postume beelden zijn te herkennen doordat het jaartal van gieten erin gezet is, naast de naam van de bronsgieter en de nummering.

rechterpagina
Gezicht op de patine-afdeling van Art Casting, met op de achtergrond werken van Mark Manders en Johan Creten.

aantoonden. Verder ging deze massaproductie vaak gepaard met een verminderde kwaliteit. Om dit ongebreidelde reproduceren aan banden te leggen en hun werk te beschermen, maakten de kunstenaars vanaf het einde van de 19e eeuw afspraken met hun gieterijen om gelimiteerde reeksen te maken. In 1966 werd dit dan, in Frankrijk althans, in een wet gegoten die bepaalde dat er maar acht reproducties en vier *épreuves d'artistes* mochten zijn. Dit is tot op vandaag de regel, terwijl er verder rond het (re)produceren van bronzen eigenlijk geen wetteksten bestaan. De meeste landen, zo ook België en Nederland, baseren zich op de jurisprudentie in Frankrijk, het land met de grootste traditie op dat vlak. En verder grijpt men terug op de wet op het auteursrecht, die de reproductierechten beschermt tot 70 jaar na het overlijden van de kunstenaar."

Zijn er altijd twaalf exemplaren?

Geert Norga: "Neen, het is de kunstenaar die beslist hoeveel stukken gegoten mogen worden. Dat

kan een *pièce unique* zijn – zoals bijvoorbeeld Octave Landuyt of Berlinda De Bruyckere doen – of dat kunnen er vijftig zijn als het bijvoorbeeld gaat om een relatiegeschenk of een awardbeeldje. Desondanks zien we dat het gros van de werken in 8 + 4 exemplaren gegoten wordt. Verder zal de editie meestal verkleinen naarmate de kunstwerken groter zijn. Iemand die een kunstwerk maakt van pakweg 5 tot 7 meter moet al heel succesvol zijn om daar acht, laat staan twaalf exemplaren van te produceren. En stel dat je een editie hebt van drie of vijf exemplaren, dan zullen er ook geen 4 *épreuves* gemaakt worden."

Derek Biront: "Ook kan de kunstenaar, na die 8 + 4, een tweede reeks in overweging nemen, ietwat verkleind of vergroot, of in een ander materiaal. Maar dan is logischerwijs de exclusiviteit minder en de waarde navenant."

In welke mate heeft het limiteren van de oplage te maken met kwaliteitsverlies?

Geert Norga: "Zolang het originele model bestaat, kan men in theorie onbeperkt nieuwe bronzen maken. De slijtage treedt echter op in de mal: zo'n siliconenmal – waarin men de wassen kopie maakt – kan makkelijk twaalf exemplaren aan, maar begint toch aan kwaliteit in te boeten naarmate die verder gebruikt wordt. Desondanks hoeft dat niet zo te zijn in het eindresultaat. Want het is aan de medewerkers van de gieterij om te zorgen dat dat kwaliteitsverlies weer weggewerkt wordt tijdens de diverse volgende stadia. Maar als wij nu weten dat er pakweg vijftig exemplaren gegoten moeten worden, dan maken we gewoon twee of drie mallen, zodat we dat kwaliteitsverlies niet hebben, en vooral niet die uren moeten spenderen aan het halen van de kwaliteit."

De meeste landen, zo ook België en Nederland, baseren zich voor het (re)produceren van bronzen op de jurisprudentie in Frankrijk, het land met de grootste traditie op dat vlak.

Worden alle exemplaren in één keer gegoten?

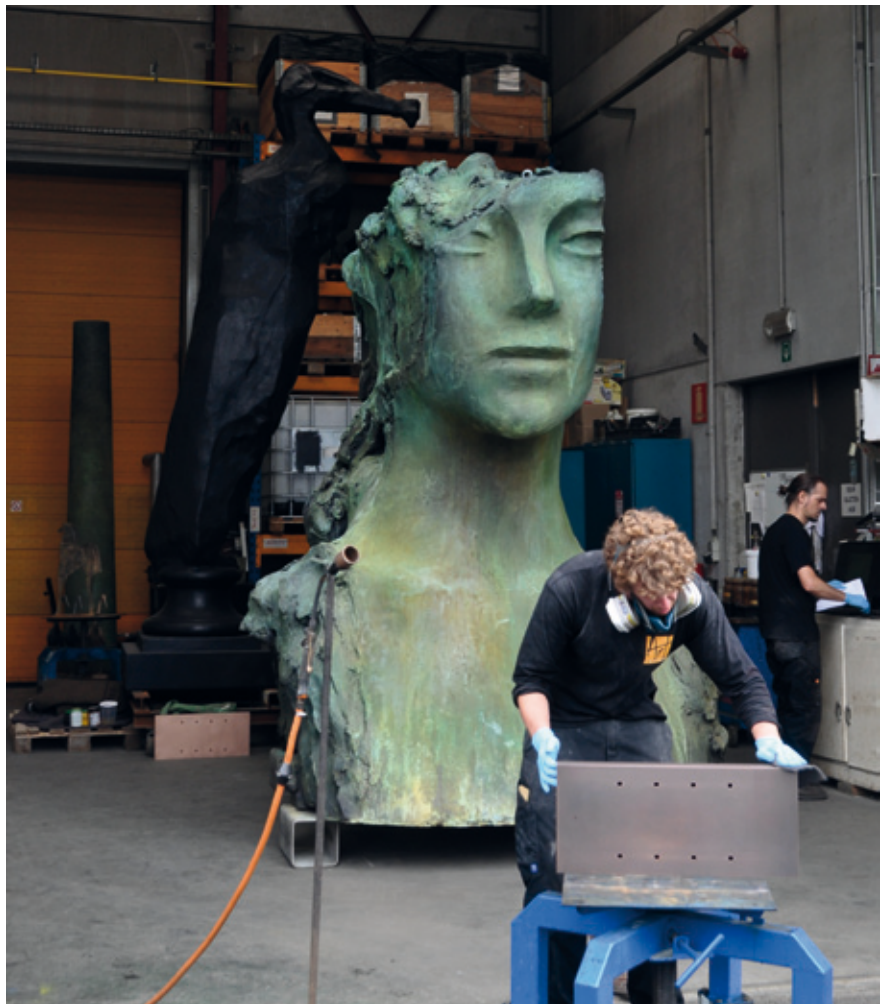
Geert Norga: “Neen, tussen de eerste en laatste geut kunnen soms jaren zitten. En ook hoeft de nummering niet chronologisch te gebeuren. Zo krijgen we soms de opdracht om nummer 2/8 eerst te maken. Dat kan bijvoorbeeld zijn omdat het eerste exemplaar verkocht is aan een collectioneur die enkel de exemplaren 2/8 wenst te kopen. Voorts is het niet omdat de kunstenaar beslist heeft dat het een serie van 8/8 wordt, dat de verplichting bestaat om ze allemaal te produceren. Een kunstwerk is niet altijd zo evident om te verkopen. Het kan dus dat het al stopt na 1/8, of na de eerste épreuve, omdat de kunstenaar het toch niet goed vindt.”

Derek Biront: “Er bestaan zeker beelden waarvan er nu nog maar zes exemplaren zijn, en waarvan er dus nog officieel twee kunnen worden gegoten. Dat is bijvoorbeeld iets dat gebeurt in Musée Rodin, dat de rechten bezit op de collectie plaasters uit het atelier van Rodin. Daarbij interessant om te weten is dat er in Frankrijk een aanpassing is geweest op de reproductierechten, waardoor die 70 jaar niet meer ingaan vanaf de dood van de kunstenaar, maar vanaf het moment dat het werk voor het eerst op de markt werd gebracht, gepubliceerd of tentoongesteld. Van al die plaasteren beelden die het Musée Rodin geërfd heeft, zijn er een hoop die nog nooit afgegoten zijn geweest. Dus van tijd tot tijd brengen zij nog effectief een ‘nieuw’ werk uit van Rodin. En pas vanaf dat moment beginnen die 70 jaar te tellen. Maar dit is een heel speciaal geval.”

Zijn postuum gegoten beelden evenveel waard?

Derek Biront: “In principe worden de sculpturen die postuum worden gegoten, maar wel deel uitmaken van een legitieme reeks van twaalf, evenzeer als origineel beschouwd. Voor verzamelaars is het uiteraard vaak wel belangrijk dat het om zogenaamde ‘life time-casts’ gaat aangezien – vaak ten onrechte – verondersteld wordt dat de kunstenaar daar nauwer bij betrokken is geweest.”

Geert Norga: “In de praktijk is het niet zo dat de kunstenaar bij ieder van zijn editie nummers in de gieterij aanwezig is. Dat zou niet haalbaar zijn, zeker bij die kunstenaars die een grote productie hebben of in het buitenland wonen. Dan is het aan de gieterij om ervoor te zorgen dat het conform zijn eisen gemaakt wordt. En stel dat de kunstenaar

naar overlijdt en de erfgenamen ons vragen om een werk te gieten, dan brengen wij hierin een stempel aan met bijvoorbeeld ‘heritage of’, waardoor duidelijk is dat het een postuum gietsel betreft.”

Hoe kan men origineel van kopie onderscheiden?

Derek Biront: “We spreken van een ‘surmoulage’ wanneer een reproductie gemaakt wordt op basis van een reeds gegoten bronzen beeld en niet op basis van het originele model. Brons krimpt bij het stollen en is dus altijd kleiner dan het model. Dus als er van een bronzen versie uitgegaan wordt, zal het eindproduct nog kleiner zijn. Daarnaast gaan er vaak ook bepaalde details verloren, indien deze niet zorgvuldig worden ‘geciseleerd’ – of bijgewerkt – achteraf.”

Wat gebeurt nadien met de mallen?

Geert Norga: “Eenmaal een editie ten einde is, wordt de mal vernietigd, hoewel de kunstenaar daarover uiteindelijk zelf beslist. Dan wordt ze in stukken gezaagd, kapot gesmeten, en nemen we een foto die we als bewijs naar de kunstenaar doorsturen. Alles begint en eindigt bij de kunstenaar, die alle beslissingen kan nemen.”

Meer weten

Contact

Metafose (Derek Biront)
Berchemlei 103 bus 9
2140 Borgerhout
03 236 23 35
info@metafose.be
www.metafose.be

Art Casting (Geert Norga)
Industriezone Meersbloem-
Leupegem 13
9700 Oudenaarde
055 31 68 60
info@artcasting.be
www.artcasting.be

Lezen

Elisabeth Lebon, ‘Dictionnaire des
fondeurs de bronze d’art. France
1890-1950’, Marjon éditions,
Perth, 2003,
ISBN 0-9750200-0-5